

NIKOLAJ V. GOGOL

SPISY SV. II.

MIRGOROD

POVÍDKY,

KTERÉ JSOU POKRAČOVÁNÍM

VEČERŮ NA DĚDINCE

NEDALEKO DIKAŇKY

PŘELOŽIL A VYDAL

STANISLAV MINAŘÍK V PRAZE

1931

D Í L P R V N Í

STAROSVĚTŠTÍ STATKÁŘI

Mám velmi rád skromný život těch osamělých majetníků zapadlých vsí, které v Malorusku nazývají „starosvětskými“, kteří jako sešlé malebné domky, hezké svou prostotou a naprostým opakem nové hladké stavby, jejichž stěn neumyl ještě dešť, střechu nepokryla zelená plíseň, a zápraží s opadanou omítkou neukazuje svých červených cihel. Rád občas sestoupím do sféry tohoto neobyčejného osamělého života, kde ani jedno přání nepřelétne tyčkový plot, obklopující neveliký dvorek, za plot sadu, naplněného jabloněmi a švestkami, za vesnické chalupy, jej obklopující, nakloněné na bok, zastíněné vrbami, černými bezy a hrušněmi. Život jejich skromných majetníků je tak tichý, tak tichý, že na chvíli se zapomínáš a myslíš si, že vášně, přání a nepokojné výplody zlého ducha, pobuřující svět, vůbec nejsou, a že jsi je viděl jen ve skvělé, zářivé vidině. Vidím odtud nízký domek s pavlačí z malých zčernalých dřevěných sloupků, táhnoucích se kolem celého domu, aby bylo možno za bouře a krupobití zavřít okenice oken a nezmoknouti při tom. Za ním je vonná střemcha, řady nízkých ovocných stromů, ztopených v nachu třešni a topasovým mořem švestek, pokrytých olověným mdlým leskem; rozložitý javor, v jehož stínu je pro odpočinek rozestřen koberec; před domem je prostorný dvůr s nízkou svěží travičkou,

s prošlapanou cestičkou od sýpky do kuchyně a od kuchyně do panských pokojů; husa s dlouhým krkem, pijící vodu, s mladými a jako chmýří jemnými housaty; tyčkový plot, ověšený svazky sušených hrušek a jablek a koberci na provětrání; vůz s dýněmi, stojící vedle sýpky; vypražený vůl, lenivě ležící vedle vozu — všechno to má pro mne nevysvětlitelný půvab, proto možná, že jich už nevidám a že nám je milé všechno to, s čím jsme rozloučení. Nechtěje tomu jakkoli, ale dokonce tehdy, když má bryčka přijížděla k zápraží tohoto domku, duše se zmocňoval podivuhodně příjemný a klidný stav; koně vesele přijeli k zápraží; kočí náramně klidně slézal s kozlíku a nacpával si dýmku, jako by přijel do svého vlastního domu; sám štěkot, do kterého se dávali flegmatictí Barbosové, Brovkové a Žučkové, byl příjemný mým uším. Ale ze všeho nejvíce se mi líbili sami majetníci těchto skromných koutků — stařečkové, stařenky, starostlivě vycházející vstříc. Jejich tváře se mi představují i nyní někdy v hluku a zástupu prostřed módních fraků, a tehdy se mne pojednou zmocňuje polospánek a snívám o minulém. Na jejich tvářích je vždy napsána taková dobrota, taková radost a upřímnost, že bezděčně se zříkáš, aspoň na krátkou dobu, všech smělých snů a nepozorovaně všemi city přecházíš k prostému bukolickému životu.

Dosud nemohu zapomenouti na dva stařečky minulého věku, kterých, běda! nyní už není, ale má duše je dosud ještě plna lítosti, a mé city se podivně svírají, když si představím, že přijedu někdy do jejich dřívějšího, nyní opuštěného sídla a spatřím hromadu zhroucených chat, zpustlý rybník, zarostlý příkop na tom místě, kde stál nízký

doměk — a nic jiného. Smutno! Napřed mi je smutno! Ale vraťme se k vyprávění.

Afanasij Ivanovič Tovstogub a jeho žena Pulcherija Ivanovna Tovstogubová, jak se vyjadřují okolní mužáci, byli ti staří lidé, o nichž jsem začal vyprávět. Kdybych byl malířem a chtěl vymalovat na plátno Filemona a Baucidu, nikdy bych si ne zvolil jiného originálu kromě nich. Afanasiji Ivanovičovi bylo šedesát let, Pulcheriji Ivanovně pětapadesát. Afanasij Ivanovič byl vysoké postavy, chodil vždy v beraním kožíšku, pošítem harasem, sedával shrben a téměř vždy se usmíval, třeba by vypravoval nebo prostě poslouchal. Pulcherija Ivanovna byla poněkud vážná, téměř nikdy se nesmála; ale na tváři i v očích bylo napsáno tolik dobroty, tolik pohotovosti pohostit nás vším, co měli nejlepšího, že byste jistě shledali úsměv až příliš mdlým pro její dobrou tvář. Lehké vrásky na jejich tvářích byly tak lahodně rozloženy, že umělec by je jistě ukradl. Podle nich bylo lze, zdálo se, přechísti všechn jejich život, jasný, klidný — život, který vedly staré národní, prostosrdčné a zároveň bohaté rody, jež vždy byly opakem těch prostých Malorusů, kteří se vyšínují z dehtářů a kramářů, naplňují jako kobylinky soudy a jiné úřady, o poslední kopejku odírají své vlastní krajany, zaplavují Petrohrad klevetníky, nadržují konečně jmění a slavnostně připojují k svému příjmení, končícímu na o, souhlásku v. Nikoli, nepodobají se těmto opovržením hodným a ubohým tvorům, právě jako všechny maloruské starobylé a hlavní rody.

Nebylo lze bez účasti se dívat na jejich vzájemnou lásku. Nikdy si navzájem netykali, ale vždy vykali: vy, Afanasiji Ivanoviči! vy, Pulcherijo Ivanovno. „To vy jste promáčkli židli, Afanasiji

Īvanoviĉi? — ‚Nevadí, nezlobte se, Pulcherijo Īvanovno: to já.‘ Nikdy neměli dětí, a proto věecka jejich pŕichylnost se soustŕedila na ně samě. Kdysi, v mládí, sloužil Afanasij Ivanoviĉ u pěchoty, potom byl sekundmajorem; ale to uŷ bylo velmi dávno, to uŷ minulo, uŷ sám Afanasij Ivanoviĉ na to těměř nikdy nevzpomínal. Afanasij Ivanoviĉ se oženil v třiceti letech, kdyŷ byl junákem a nosil vyšivanou kamizolu; unesl dokonce dosti obratně Pulcheriju Ivanovnu, kterou pŕibuzní nechtěli za něho provdat; ale i na to se uŷ velmi málo pamatoval, aspoň o tom nikdy nemluvil.

Věechny tyto dávně, neobyĉejně události vystřídány byly klidným a osamělým ŷivotem, těmi dŕimavými a zároveň harmonickými sny, které pocitujeme, sedíce na vesnickěm balkoně, obráceněm do sadu, kdy krásný deŷť nádherně ŷumí, pleskaje po listí stromů, stěkaje zurĉícími potůĉky a pŕivoláváje dŕímotu na vaŷe údy, a zatím duha se plíŷí mezi stromy a v podobě polozhrouceně klenby svítí nejasnými sedmi barvami na obloze — nebo kdyŷ vás ukolěbává koĉár, ponoŕující se mezi zeleně kŕoviny, a stepní kŕepelka tluĉe, a vonná tráva zároveň s obilními klasy a polními květy leze do dvířek koĉáru, pŕíjemně vás hladíc po rukou i po tváři.

Afanasij Ivanoviĉ vŷdy s pŕíjemným úsměvem poslouchal hosty, kteŕí k němu pŕijeli; někdy i sám hovoŕil, ale více se vyptával. Nenáležel k těm starcům, kteŕí vás omrzují věĉnými chválami starých dob nebo haněním nově: vyptával se vás naopak, projevoval velikou zvědavost a úĉast k okolnostem vaŷeho vlastního ŷivota, k zdarům a nezdarům, o něŷ se obyĉejně zajímají všichni dobŕí starci, tŕebaŷe se to poněkud podobá zvěda-

vosti dítěte, které ve chvíli, kdy s vámi mluví, prohlíŷí si peĉetítka vaŷich hodiněk. Tehdy jeho tvář, lze říci, dýchala dobrotou.

Pokoje domku, v němŷ ŷili naŷi staŕěĉkové, byly malé, nízkě, jakě se obyĉejně vyskytují u starosvětských lidí. V kaŷděm pokoji byla ohromná kamna, která zaujímala těměř jeho třetinu. Tyto pokojíky byly úžasně teplě, protože i Afanasij Ivanoviĉ, i Pulcherija Ivanovna měli velmi rádě teplo. Jejich ohniŷtě byla věechna zŕizena v síni, jeŷ byla těměř vŷdy až po strop naplněna slámou, které obyĉejně v Malorusku uŷívají místo dŕíví. Praskot těto hoŕící slámy a osvětlení ĉiní síně neobyĉejně pŕíjemnými za zimních veĉerů, kdy ohnivá mládeŷ, prokŕehnuvŷi pŕi pronásledování nějakě snědě dívky, vbíhá do nich, tleskajíc dlaněmi. Stěny pokoje byly ozdobeny několika obrazy a obrázky v starých uzounkých rámech. Jsem pŕesvědĉen, ŷe sami hostitelě dávno zapomněli jejich obsah, a kdyby některě z nich byly odneseny, tu by toho jistě nezpozorovali. Dvě podobizny byly velikě, malované olejovými barvami; jedna pŕedstavovala jakěhosi archijereje, druhá Petra III; z úzkého rámu se dívala vévodkyně Lavalieŕová, potŕísnná mouchami. Kolem oken a nad dveŕmi bylo množství nevelikých obrázků, které jaksí uvykneŷ pokládati za skvrny na stěně a proto jich vůbec nepohlíŷíš. Podlaha těměř ve věech pokojích byla hliněná, ale tak ĉistě vymazaná a udržovaná v takové ĉistotě, s jakou pravděpodobně nebyly udržovány ani jedny parkety v bohatěm domě, lenivě zametaně nevyspalým pánem v livreji.

Pokoj Pulcheriji Ivanovny byl věecek zastaven truhlami, skřínkami, skříněĉkami a truhliĉkami. Mnoŷství uzlíĉků a pytlíĉků se semeny květin, zeleniny, melounovými, viselo po stěnách. Mnoŷ-

ství klubek s různobarevnou vlnou, hadříků ze starých šatů, šitých před půl stoletím, bylo uloženo po koutech v truhličkách a mezi truhličkami. Pulcherija Ivanovna byla velká hospodyně a sbírala všechno, třebaže někdy sama nevěděla, nač toho později užije.

Ale nejpozoruhodnější věc v domě byly zpívající dveře. Jakmile nastalo jitro, zpěv dveří se rozléhal po celém domě. Nemohu říci, proč zpívaly: zda to zavínily prorezavělé stěžeje, nebo sám mechanik, který je dělal, ukryl v nich nějaké tajemství; ale pozoruhodné je to, že každé dveře měly svůj zvláštní hlas: dveře, vedoucí do ložnice zpívaly nejtenčím diskantem; dveře do jídelny chraptěly basem; ale ty, které byly v síni, vydávaly jakýsi podivný, třepetavý a zároveň stenavý zvuk, takže když se člověk zaposlouchal, velmi jasně konečně bylo slyšet: „Pro pánečka, nám je zima!“ Víím, že mnohým lidem tuze se tento zvuk nelíbí; ale já jej mám velmi rád, a naskytne-li se mi tu někdy zaslechnouti vrznutí dveří, tu na mne ihned zavane vesnicí: nízkým pokojem, ozářeným svíčkou v starodávném svícnu; večerí, která je už na stole; májovou tmavou nocí, dívající se ze sadu otevřeným oknem na stůl, zastavený příbory; slavíkem, který zavaluje sad, dům i dalekou řeku svým tlukotem; strachem a šelestem větví . . . a, Bože! jaká dlouhá řada vzpomínek mi tehdy zatane!

Židle v pokoji byly dřevěné, masivní, jakými se obvykle vyznačují staré časy; všechny měly vysoká vysoustruhovaná opěradla v přirozené podobě, beze všeho laku a barvy; nebyly dokonce ani potaženy látkou a podobaly se poněkud těm židlím, na které dosud usedají archijerejové. Tříhranné stolky po koutech, čtyřhranné u pohovky a před zrcadlem v úzkém zlatém rámu, vysoustruhovaném v podobě listů,

kteřé mouchy posely černými tečkami, u pohovky koberec s ptáky, podobajícími se květům, a s květy, podobajícími se ptákům: to je téměř celé zařízení nenáročného domku, v němž žili mí staří manželé.

Světnice pro služky byla přeplněna mladými i nemladými dívkami v pruhovaných sukních, kterým někdy Pulcherija Ivanovna dávala šít nějaké trety a obírat jahody, které však ponejvíce běhaly do kuchyně a spaly. Pulcherija Ivanovna pokládala za nevyhnutelné mítí je v domě a přísně dohlížela na jejich mravnost; ale k neobyčejnému jejímu údivu neuplynulo několik měsíců, aby některá z jejich dívek netloustla v pase více než obvykle. Tím podivuhodnější se to zdálo, že v domě nebyl téměř nikdo ze svobodných sluhů, kromě snad jen pokojského chlapce, který chodil v šedém polofraku s bosýma nohama a nejedl-li, tak jistě spal. Pulcherija Ivanovna obvykle hubovala provinilou a přísně nakazovala, aby se to v budoucnu nestalo. Po tabulkách oken bzučelo strašné množství much, které všechny zahlušoval hluboký bas čmelákův, provázený někdy pronikavým bzukotem vos; jakmile však přinesli svíce, celá ta smečka šla spat a jako černý mrak pokrývala celý strop.

Afanasij Ivanovič se velmi málo zabýval hospodářstvím, třebaže ostatně někdy jezdil k sekáčům a žencům, díval se dosti upřeně na jejich práci; celé břímě správy spočívalo na Pulcheriji Ivanovně. Hospodaření Pulcheriji Ivanovny záleželo v neustálém otvírání a zavírání komory, v nakládání, sušení, vaření nesčetného množství plodin a rostlin. Její dům se docela podobal chemické laboratoři. Pod jabloní byl věčně rozdělán oheň a téměř nikdy nebyl sundáván s železně třínožky kotel nebo měděný ták se zavařeninou, ovocnou huspeninou, pastilou, dělanými na medu, na cukru a už nevím na čem. Pod druhým stro-

mem kočí věčně přeháněl v měděném kotli vodu na broskvovém listí, na střemchovém květu, na zeměžluči, na třešňových peckách a ke konci tohoto procesu nebyl s to, aby pohnul jazykem, žvanil takové hlouposti, že Pulcherija Ivanovna nic nemohla pochopit, a odešel do kuchyně spat. Všech těch darebností se navařilo, naložilo, nasušilo takové množství, že by pravděpodobně zatopily celý dvůr (protože Pulcherija Ivanovna vždy, kromě vypočteného pro potřebu, ráda ještě připravila do zásoby), kdyby větší polovice toho nebyla snědena dvorskými holkami, které, přicházejíce do komory, tak úžasně se tam přejídaly, že celý den stenaly a stěžovaly si na svá břicha.

Polnímu hospodářství a ostatním hospodářským oborům mimo dvůr se mohla Pulcherija Ivanovna málo věnovat. Správce, spojiv se se starostou, okrádal nemilosrdným způsobem. Zvykli si chodit do panských lesů jako do svých vlastních, nadělali množství saní a prodávali je na blízkém jarmarku; kromě toho všechny tlusté duby prodávali na mlýnské sruby sousedním kozákům. Jen jednou si Pulcherija Ivanovna přála zrevidovat lesy. Proto byla zapražena drožka s ohromnými koženými příkrývkami; drožka, jakmile kočí potrásl opratmi a koně, kteří sloužili už v milici, se pohnuli se svého místa, naplnila vzduch strašnými zvuky, takže pojednou bylo slyšet i flétnu, i tympány, i buben; každý hřebík a železná skoba zvučely tak, že to bylo slyšet až u mlýnů, jak páni vyjížděli ze dvora, třebaže to byla nejméně dvouverstová vzdálenost. Pulcherija Ivanovna nemohla nezpozorovat zpusošnění v lese a ztráty těch dubů, které ještě v dětství znávala jako stoleté.

„Proč ti, Ničipore,“ pravila, obracejíc se k svému správci, který tu také byl, „ty doubky tak zřidly? Dej si pozor, aby ti vlasy na hlavě nezřidly.“

„Proč zřidly?“ říkával obyčejně správce, „zmizely! Zrovna docela zmizely: i hrom je pobil, i červi prožrali — zmizely, paní, zmizely.“

Pulcherija Ivanovna se naprosto spokojila touto odpovědí a když přijela domů, nařídila zdvojnásobit jen hlídku v sadě u španělských višní a u velikých zimních hrušek.

Tito důstojní vládci, správce a starosta, pokládali vůbec za zbytečné přivážeti všecku mouku do panských sýpek a mínili, že pánům stačí polovice: konečně i tuto polovici přiváželi zplesnivělou nebo zvlhlou, která byla vybrakována na jarmarku. Ale jakkoli správce a starosta okrádali; jakkoli úžasně ve dvoře žrali počínajíc klíčnicí až po vepře, kteří spotřebovali úžasně množství švestek a jablek, a často vlastními tlamami třásli stromem, aby s něho setřásli celý déšť ovoce; jakkoli klovali ovoce vrány a vrabci; jakkoli všecka čeleď nosila dárky svým kmotrům do druhých vsí a dokonce ze sýpek kradli staré plátno a přízi, což se všechno obracelo k všesvětovému prameni, t. j. do krčmy; jakkoli kradli hosté, flegmatictí kočí a lokajové; přece požehnaná země vyráběla všeho takové množství, Afanasij Ivanovič a Pulcherija Ivanovna tak málo potřebovali, že všechny tyto strašné loupeže se zdály vůbec nepozorovanými v jejich hospodářství.

Oba starí manželé, podle starodávného obyčeje starosvětských statkářů, velmi rádi pojedli. Jakmile svítalo (vždy vstávali záhy) a jakmile dveře zahájily svůj různohlasý koncert, seděli už u stolku a pili kávu. Když Afanasij Ivanovič vypil kávu, vyšel do síně a zamávav šátkem, pravil: „Kša, kša! jděte, husy, se zápraží!“ Na dvoře obyčejně potkal správce. Podle svého zvyku se s ním dal do řeči, s největší podrobností se ho vyptával na práce a takové poznámky mu říkal a rozkazy dával, které by kaž-

dého překvapily neobyčejnou znalostí hospodářství, a nějaký nováček by se ani neosmělil pomyslet, že by bylo lze ukradnouti něco takovému bdělému hospodáři. Ale jeho správce byl pálený kostelník: věděl, jak je třeba odpovídat, a ještě více, jak je třeba hospodařit.

Poté se Afanasij Ivanovič vracíval do komnat a pravil, přistoupiv k Pulcheriji Ivanovně: „A co, Pulcherijo Ivanovno, je možná čas něco pojíst?“

„Čeho bys teď, Afanasiji Ivanoviči, pojedl? Leda placku se sádlem nebo makový pirožek, nebo snad naložené ryzečky?“

„Nu, třebaš i pirožky nebo ryzce,“ odpověděl Afanasij Ivanovič — a na stole se pojednou objevil ubrus s pirožky a ryzečky.

Hodinu před obědem pojedl Afanasij Ivanovič znovu, vypil starodávnou stříbrnou číšku vodky, zajedl hříbečky, různými sušenými rybičkami a jiným. K obědu sedali ve dvanáct hodin. Kromě mis a nádob na omáčku stálo na stole množství hrnečků s ucpanými pokličkami, aby nemohl vyprchat nějaký chutný výrobek starodávné chutné kuchyně. Při obědě se obyčejně mluvívalo o předmětech nejbližších obědu.

„Zdá se mi, jako by tato kaše,“ říkával obyčejně Afanasij Ivanovič, „byla trochu připálena. Vám se to nezdá, Pulcherijo Ivanovno?“

„Ne, Afanasiji Ivanoviči; hodně si ji omastte, potom se vám nebude zdát připálenou, nebo si vezměte tuhle houbovou omáčku a přilejte si ji k ní.“

„Třebaš,“ pravil Afanasij Ivanovič, nastavuje svůj talíř, „ochutnáme, jaké to bude.“

Po obědě si šel Afanasij Ivanovič na hodinku odpočinout, načež Pulcherija Ivanovna přinášela nakrájený meloun a říkala: „Tuhle ochutnejte, Afanasiji Ivanoviči, jaký dobrý meloun.“

„Ale nevěřte, Pulcherijo Ivanovno, že je prostřed červený,“ pravil Afanasij Ivanovič, bera si pořádný kus, „stává se, že je i červený, ale nedobrý.“

Ale meloun neprodleně mizel. Poté snědl Afanasij ještě několik hrušek a šel se společně s Pulcherijou Ivanovnou projít po sadě. Když přišli domů, šla Pulcherija Ivanovna po svých věcech, a Afanasij Ivanovič se posadil pod stříškou, obrácenou do dvora, a díval se, jak komora neustále ukazovala a zakrývala své nitro, a holky, strkající se navzájem, tu vnášely, tu vynášely hromadu všelijakého zboží v dřevěných bedničkách, řešotech, kadečkách a jiných schránkách na ovoce. Za malou chvíli posílal pro Pulcheriju Ivanovnu nebo sám se k ní vypravil a pravil: „Copak bych tak snědl, Pulcherijo Ivanovno?“

„Copak by to mělo být?“ pravila Pulcherija Ivanovna, „snad abych šla a řekla, aby vám přinesli jahodové knedlíky, které jsem dala schválně pro vás schovat?“

„I to je dobré,“ odpověděl Afanasij Ivanovič.

„Nebo snad byste snědl kyselo?“

„I to by bylo dobré,“ odpověděl Afanasij Ivanovič. Načež to všechno bylo neprodleně přineseno a jako obyčejně snědeno.

Před večeří Afanasij Ivanovič ještě leccos pojedl. O půl desáté sedali k večeři. Po večeři ihned šli spat, a všeobecné ticho zavládlo v tomto činném a zároveň klidném koutku.

Pokoj, v němž spali Afanasij Ivanovič a Pulcherija Ivanovna, byl tak horký, že málokdo by byl s to, aby v něm zůstal několik hodin; ale Afanasij Ivanovič ještě mimo to, aby v něm bylo tepleji, spal na lavici u kamen, třebaže prudký žár ho často nutil několikrát vstávat prostřed noci a

procházet se po pokoji. Někdy Afanasij Ivanovič, chodě po pokoji, stenal.

Tehdy se ho Pulcherija Ivanovna tázávala: „Co stenáte, Afanasiji Ivanoviči?“

„Bůh ví, Pulcherijo Ivanovno; jako by mne trochu břicho bolelo,“ pravil Afanasij Ivanovič.

„A nebylo by lépe, kdybyste něco pojedl, Afanasiji Ivanoviči?“

„Nevím, bude-li to dobře, Pulcherijo Ivanovno! Ostatně, co bych měl sníst?“

„Trochu kyselého mléčka nebo trochu řídké jíšky se sušenými hruškami.“

„Třebas, leda jen tak to zkusit,“ pravil Afanasij Ivanovič. Ospalá holka odešla pohrabat se ve skříních, a Afanasij Ivanovič snědl talířek; potom obyčejně říkával: „Teď jako by se mi ulevilo.“

Někdy, když bylo jasné počasí a v pokojích bylo dosti teple zatopeno, Afanasij Ivanovič rozveseliv se, rád si zažertoval z Pulcheriji Ivanovny a pohovořil o něčem vedlejší.

„A co, Pulcherijo Ivanovno,“ pravil, „kdyby najednou náš dům vyhořel, kam bychom se poděli?“

„Tohle, Bůh uchovej!“ pravila Pulcherija Ivanovna křížujíc se.

„Nu, ale dejme tomu, že by náš dům shořel, kam bychom se potom přestěhovali?“

„Bůh ví, co to povídáte, Afanasiji Ivanoviči! Jak by bylo možno, aby dům mohl shořet? Toho Bůh nedopustí.“

„Nu, ale kdyby shořel?“

„Nu, potom bychom se přestěhovali do kuchyně. Usadil byste se na čas v tom pokoji, kde je klíčnice.“

„A kdyby i kuchyně shořela?“

„To tak! Bůh ochrání od takového dopuštění, aby najednou i dům i kuchyně shořely! Nu, po-

tom zatím do komory, než by se vystavěl nový dům.“

„A kdyby i komora shořela?“

„Bůh ví, co to povídáte! Ani poslouchat vás nechci! Hřích, co povídáte, a Bůh trestá za takové řeči!“

Ale Afanasij Ivanovič, spokojený tím, že si ztropil šprým z Pulcheriji Ivanovny, usmíval se, sedě na své židli.

Ale nejzajímavějšími se mi zdáli staří manželé ve chvíli, kdy u nich byli hosté. Tito dobří lidé, lze říci, žili pro hosty. Všechno, co měli nejlepšího, všechno to se přinášelo. O překot se snažili uctít vás vším, co jen produkovalo jejich hospodářství. Ale ze všeho nejpříjemnější mi bylo to, že v celé jejich úslužnosti nebylo nic přesládlého. Tato dobromyslnost a ochota tak mírně se zračily v jejich tvářích, tak jim slušely, že host chtěj nenechtěj se podroboval jejich prosbám. Byly důsledkem čisté, jasné prostoty jejich dobrých, bezelstných duší. Tato dobromyslnost vůbec nebyla taková, s jakou vás uctívá berní úředník, který se dostal mezi lidi vaší péčí, nazývá vás dobrodinčem a plazí se u vašich nohou. Host nebyl za žádných okolností propuštěn téhož dne: stůj co stůj musil přespat.

„Jak je možno v takové pozdní době se vypravit na takovou dalekou cestu!“ vždy říkávala Pulcherija Ivanovna. (Host žil obyčejně tři nebo čtyři versty od nich.)

„Ovšem,“ pravil Afanasij Ivanovič, „co se všechno nemůže přihodit: přepadnou vás loupežníci nebo jiný nedobrá člověk.“

„Nechť Bůh brání od loupežníků!“ pravila Pulcherija Ivanovna. „A proč vypravovat takové věci na noc? Nechme loupežníky loupežníky, ale doba

je temná, vůbec se nehodí jet. A také váš kočí... znám vašeho kočího: je takový mdlý a malý; každá kobyla ho pokope; a mimo to teď už jistě se nazunkl a někde spí.“

A host musil stůj co stůj zůstat; ostatně však večer v nízkém teplém pokoji, dobromyslné, hřejivé a uspávající vyprávění, vznášející se pára z jídla na stůl přineseného, vždy výživného a mistrovsky upraveného, bývaly mu odměnou. Vidím jako nyní, jak Afanasij Ivanovič shrben sedí na židli se svým stálým úsměvem a pozorně, dokonce s rozkoší poslouchá hosta! Často zašla řeč i na politiku. Host, také velmi zřídka vyjždějící ze své vsi, často s významným vzezřením a tajemným výrazem tváře, uváděl své dohady a vyprávěl, že Francouzi se tajně dohodli s Angličany a pustí na Rusko znovu Bonaparta, nebo prostě vyprávěl o nastávající válce, a tu Afanasij Ivanovič často říkal, jako by se nedíval na Pulcheriju Ivanovnu:

„Sám zamýšlím jít na vojnu; pročpak bych nemohl jít na vojnu?“

„Znovu začal!“ přerušovala ho Pulcherija Ivanovna. „Nevěřte mu,“ pravila, obracejíc se k hostu: kdepak by on, stařec, šel na vojnu! První voják ho zastřelí! Na mou duši, zastřelí! Takhle namíří a zastřelí.“

„Což,“ pravil Afanasij Ivanovič, „i já ho zastřelím.“

„Tak jen poslouchejte, co povídá!“ začala Pulcherija Ivanovna, jakpak by šel na vojnu! I jeho pistole dávno zrezavěla a leží na komoře. Kdybyste je viděl: jsou takové, že dříve ještě, než člověk vystřelí, prach je roztrhne. A ruce si pohmoždí, i obličej zmrzáčí, a na věky zůstane nešťastníkem!“

„Což,“ řekl Afanasij Ivanovič, „koupím si novou výzbroj; vezmu šavli nebo kozáckou piku.“

„To jsou všechno výmysly. Tak mu to najednou přijde do hlavy a značně vypravovat!“ začala Pulcherija Ivanovna zlostně. „Vím, že žertujete, ale přece je to nepříjemné poslouchat. Vždycky takovéhle věci povídá; někdy člověk poslouchá, poslouchá, a je z toho strašno.“

Ale Afanasij Ivanovič, spokojen tím, že trochu polekal Pulcheriju Ivanovnu, smál se, sedě shrben na své židli.

Pulcherija Ivanovna byla pro mne nejzajímavější ze všeho tehdy, když přiváděla hosta k záměškům. „Tohle to,“ pravila, vytahujíc zátka z láhve, „je kořalka z řebříčku a šalvěje: bolí-li někoho lopatky nebo kříž, tu to velmi pomáhá; tohle to je ze zeměžluči; hučí-li v uších a po obličej se dělá lišej, tu to velmi pomáhá; a tohle je přeháněná na broskvových peckách, vezměte si číšku, jaká nádherná vůně! Když někdo při vstávání z postele se uhodí o roh skříně nebo stolu, a naběhne mu na čele boule, tu stačí jen před obědem vypít jednu číšku — a všechno jako když rukou sejme; okamžitě všechno přejde, jako by nic ani nebylo.“ Poté stejný výklad následoval i u druhých lahví, které téměř vždy měly nějaké léčebné vlastnosti. Když naložila hostu celou tuto lékárnu, přivedla ho k množství talířků. „Tuhle jsou hříbky s mateřídouškou! Tuhle s hřebíčky a vlašskými ořechy. Naučila je mně nakládat Turkyně, v té době, kdy ještě Turci byli u nás v zajetí. Byla to taková dobrá Turkyně, a vůbec nebylo pozorovat, že by vyznávala tureckou víru: tak téměř docela chodila jako u nás; jen vepřové maso nejedla: prý to je u nich jaksi zákonem zakázáno. Tohle jsou hříbky s rybízovým listím a

muškátovým ořechem! A tohle jsou veliké tykve: po prvé jsem je vařila v octě; nevím, jaké jsou. Poznala jsem tajemství od otce Ivana: v malé ka-dečce je především třeba rozestřít dubové listí, a potom posypat pepřem a sanytrem, a ještě dát jeden květ, který bývá na stepní trávě, tak tento květ vzít a rozestřít ocásky nahoru na povrchu. A tohle jsou pirožky! toto jsou pirožky se sýrem! toto jsou pirožky s ovčím tvarohem! A tyhle, které Afanasij Ivanovič velmi rád jídá, se zelím a pohankovou kaší.“

„Ano,“ připojil Afanasij Ivanovič, „ty já tuze rád: jsou měkké a trochu nakyslé.“

Vůbec Pulcherija Ivanovna byla neobyčejně dobré mysli, když u nich bývali hosté. Dobrá stařenka všecka náležela hostům. Rád jsem u nich býval, a třebaže jsem se strašným způsobem přejídal jako všichni, kdo byli u ní na návštěvě, třebaže mi to velmi škodilo, přece jsem k nim rád jezdíval. Myslím si ostatně, nemá-li sám vzduch v Malorusku nějakou zvláštní vlastnost, napomáhající trávení, protože kdyby si tady někdo usmyslil takovým způsobem se najíst, tu by nepochybně místo v posteli, octl se na prkně bradou vzhůru.

Dobří stařečkové! Ale mé vyprávění se blíží velmi smutné události, která navždy změnila život tohoto klidného koutku. Tato událost se bude zdát tím zvláštnější, že vznikla z příhody docela nicotné. Ale podle podivného zřízení věcí vždy nicotné příčiny rodí veliké události a naopak, veliké podniky končí vají nicotnými následky. Nějaký dobyvatel shromáždí všechny síly svého státu, bojuje několik let, jeho vojevůdcové se proslavují, a konečně to všechno se končí získáním kousku půdy, na níž není kde nasázet brambory; a někdy naopak dva klobásníci dvou měst se na-

vzájem poperou pro hloupost, a hádka se rozšíří konečně na města, potom na vsi a dědiny, a potom na celý stát. Ale nechme těchto úvah: nehodí se sem; mimo to nemám rád úvah, když zůstávají jen úvahami.

Pulcherija Ivanovna měla šedou kočičku, která téměř vždy ležela u jejích nohou, svinuta do klubka. Pulcherija Ivanovna ji někdy hladívala a lechtala ji prstem po jejím krčku, který rozmazlená kočička natahovala pokud mohla nejvýše. Nelze říci, že by ji Pulcherija Ivanovna příliš měla ráda, ale prostě k ní přilnula, uvyknuvši ji vidět. Afanasij Ivanovič však často si tropil šprýmy z takové přichylnosti.

„Nevím, Pulcherijo Ivanovno, co na té kočce máte: k čemu je? Kdybyste měla psa, to by bylo něco jiného: psa možno vzít na hon, ale nač je kočka?“

„Prosím vás, mlčte, Afanasiji Ivanoviči,“ pravila Pulcherija Ivanovna, „vy jen rád mluvíte, a nic jiného. Pes není čistotný, pes naneřádí, pes všechno rozbije, kdežto kočka je tiché stvoření, nikomu nic zlého neudělá.“

Afanasiji Ivanovičovi ostatně bylo všechno jedno, ať kočky nebo psi; hovořil tak jen proto, aby trochu poškádlil Pulcheriju Ivanovnu.

Za sadem měli veliký les, který byl úplně ušetřen podnikavým správcem, proto možná, že bušení sekery by se doneslo až k uším Pulcheriji Ivanovny. Byl zpustlý, zanedbaný, staré kmeny stromů byly zakryty rozrostlým lískovým a podobaly se rousnatým nohám holubů. V tomto lese sídlili divocí kocouři. Lesní divoké kocoury není dlužno mísiti s těmi smělci, kteří běhají po střechách domů; jsouce v městech, přes svůj krutý mrav, jsou mnohem civilisovanější než obyvatelé

lesů. Je to naopak ponejvíce cháska zamračená a divoká; chodí vždy vyzábli, hubení, mňoukají hrubým, nezpracovaným hlasem. Podhrabávají se někdy podzemní chodbou pod samy komory a kradou sádlo; objevují se dokonce v samé kuchyni, vskočivše neočekávaně otevřeným oknem, když zpozorují, že kuchař zašel do býlí. Vůbec neznají žádných ušlechtilých citů; živí se loupežením a dává malinké vrabce v samých jejich hnízdech. Tito kocouři se dlouho očichávali skrze díru pod komorou s mírnou kočičkou Pulcheriji Ivanovny a konečně ji přivábili, jako oddíl vojáků přivábí hloupou selku. Pulcherija Ivanovna zpozorovala zmizení kočky, poslala ji hledat; ale kočku nenašli. Uplynuly tři dni; Pulcherija Ivanovna politovala, konečně na ni vůbec pozapomněla. Jednoho dne, když šla revidovat svou zelinářkou zahradu a vracela se s vlastnoručně natrhanými zelenými svěžími okurkami pro Afanasije Ivanoviče, byl její sluch překvapen nejžalostnějším mňoukáním. Jako z instinktu zavolala: „či-či, či-či!“ a pojednou z býlí vyšla její šedá kočka, hubená, vyzáblá; bylo viděti, že už několik dní nepozřela žádné potraviny. Pulcherija Ivanovna ji volala dále, ale kočka stála před ní, mňoukala a neodvážila se přistoupiti blíže; bylo viděti, že od té doby zdívočela. Pulcherija Ivanovna šla kupředu, volajíc dále kočku, která bázně šla za ní až k plotu. Konečně spatřivši dřívější známá místa, vešla i do pokoje. Pulcherija Ivanovna ihned jí dala přinést mléka a masa, a sedíc u ní, kochala se dychtivostí své ubohé favoritky, s jakou polykala kousek za kouskem a srkala mléko. Šedá uprchlice téměř před jejíma očima ztloustla a nejedla už tak dychtivě. Pulcherija Ivanovna natáhla ruku, aby ji pohladila, ale nevděčnice zřejmě už příliš uvykla dravým kocourům, nebo vstřebala romantická pravidla, že chudoba při lásce je lepší než palác, a kocouři

byli holí jako sokoli; buď jak buď, vyskočila oknem, a nikdo z čeledi ji nemohl chytit.

Stařenka se zamyslela. „To má smrt si přišla pro mne!“ řekla si v duchu, a nic ji nemohlo rozptýlit. Celý den byla mrzutá. Marně Afanasij Ivanovič žertoval a chtěl se dovědět, proč najednou tak zesmutněla: Pulcherija Ivanovna neodpovídala, nebo odpovídala docela ne tak, aby bylo lze uspokojit Afanasije Ivanoviče. Nazítří znatelně zhubla.

„Co vám to je, Pulcherijo Ivanovno? Nejste-li snad nemocná?“

„Ne, nejsem nemocná, Afanasiji Ivanoviči! Ráda bych vám oznámila jednu zvláštní událost: vím, že tohoto léta zemru: má smrt si už pro mne přišla!“

Ústa Afanasije Ivanoviče se jaksí bolestně zkrivila. Chtěl však přemoci v své duši smutný cit a usmáv se pravil: „Bůh ví, co to povídáte, Pulcherijo Ivanovno! Jistě jste se místo odvaru, který často píváte, napila broskvové.“

„Nikoli, Afanasiji Ivanoviči, nepila jsem broskvovou,“ pravila Pulcherija Ivanovna.

A Afanasiji Ivanoviči bylo líto, že tak zažertoval s Pulcherijou Ivanovnou, i díval se na ni a slza utkvěla na jeho řase.

„Prosím vás, Afanasiji Ivanoviči, abyste vykonal mou vůli,“ pravila Pulcherija Ivanovna. „Až zemru, tak mne pochovejte vedle kostelní ohrady. Šaty mi oblékněte šedé, ty, co mají neveliká kvítečka na hnědém poli. Atlasové šaty, co mají malinové proužky, mi neoblékejte — nač mi jich? A vám se budou hodit: dejte si z nich ušít parádní župan pro případ, když přijedou hosté, tu abyste se mohl slušně ukázat a přijmout je.“

„Bůh ví, co to povídáte, Pulcherijo Ivanovno!“ pravil Afanasij Ivanovič, „kdypak přijde smrt, a vy už strašíte takovými slovy.“

„Ne, Afanasiji Ivanoviči, vím už, kdy přijde má smrt. Nebědujte však pro mne: jsem už stařena a dosti jsem žila, a také vy jste už stár; brzo se uvidíme na onom světě.“

Ale Afanasij Ivanovič štkal jako dítě.

„Hřích je plakat, Afanasiji Ivanoviči! Nehřešte a Boha nehněvejte svým zármutkem. Nelituji toho, že umírám; jen jednoho lituji (těžký vzdech přerušil na chvíli její řeč): lituji toho, že nevím, komu vás zanechat, kdo na vás dohlédne, až zemru. Jste jako malé dítě: je třeba, aby vás miloval ten, kdo vás bude ošetřovat.“ Při tom se na její tváři projevila taková hluboká, taková drtivá upřímná lítost, že nevím, mohl-li by někdo v té chvíli lhostejně se dívat na ni.

„Hleď mi, Javdocho,“ pravila, obracejíc se ke klíčnicí, kterou úmyslně dala zavolat, „až zemru, abys dohlížela na pána, abys ho střežila jako oka svého, jako svého vlastního dítěte. Hleď, aby se v kuchyni vařilo to, co on má rád; aby prádlo a šaty mu byly vždy podávány čisté; aby, když se naskytnou hosté, jsi ho slušně ustrojila; nebo někdy třebaš vyjde v starém županu, protože i nyní často pozapomíná, kdy je sváteční den, a kdy všední. Nespouštěj s něho očí, Javdocho; budu se za tebe modlit na onom světě, a Bůh tě odmění. Tak nezapomínej, Javdocho: jsi už stará, dlouho žít nebudeš — nebeř si hříchu na duši. Nebudeš-li na něho dohlížet, tu nebudeš mít štěstí na onom světě. Sama budu prosit Boha, aby ti nedal šťastného skonu. A sama budeš nešťastna, i děti tvé budou nešťastny, a celý rod váš nebude mít v ničem pozehnání Božího.“

Ubohá stařena! nepomýšlela tehdy ani na tu velikou chvíli, která ji očekává, ani na svou duši, ani na svůj budoucí život: myslila jen na svého ubohého průvodce, s nímž ztrávila život a kterého opouštěla sirého a opuštěného. S neobyčejnou obratností zaří-

dila všechno takovým způsobem, aby po její smrti Afanasij Ivanovič nezpozoroval její nepřítomnosti. Její přesvědčení o blízké smrti bylo tak silné, a stav její duše byl tím tak proniknut, že opravdu za několik dnů ulehla do postele a nemohla už přijímat žádné stravy. Afanasij Ivanovič se všecek proměnil v pozornost a neodcházel od jejího lůžka. „Možná, že byste něčeho pojedla, Pulcherijo Ivanovno?“ pravil, úzkostlivě se dívaje do jejích očí. Ale Pulcherija Ivanovna nic nemluvila. Konečně po dlouhém mlčení jako by chtěla něco říci, pohnula rty — a dech její odlétl.

Afanasij Ivanovič byl docela ohromen. Zdálo se mu to tak divným, že ani nezaplakal; kašným očima se díval na ni, jako by nechápal význam mrtvoly.

Nebožku položili na stůl, oblékli ji do týchž šatů, které si sama určila, složili jí ruce křížem, do ruky jí dali voskovou svíci — Afanasij Ivanovič na všechno to se bezcitně díval. Množství lidí všelikého povolání naplnilo dvůr; množství hostí přijelo na pohřeb; dlouhé stoly byly rozestaveny na dvoře; kuřa, likéry, pirohy pokrývaly je hromadami. Hosté hovořili, plakali, dívali se na nebožku, uvažovali o jejích vlastnostech, dívali se na něho; ale on sám se na všechno to díval podivně. Nebožku konečně odnášeli, lidé se valili za ní, i on šel za ní. Kněží byli ve slavnostních řízách, slunce svítilo, kojenci plakali na rukou matek, skřivánci zpívali, děti v košíčkách běhaly a dováděly po cestě. Konečně postavili ji nad hrob; řekli mu, aby přistoupil a políbil naposled nebožku. Přistoupil, políbil; v jeho očích se objevily slzy, ale jakési bezcitné slzy. Rakev spustili, kněz vzal lopatu a první hodil hrst země; hluboký táhlý sbor d'áčka a dvou kostelníků zazpíval „věčnou paměť“ pod čistou bezoblačnou oblohou; dělníci se chopili lopat a země už

pokryla a srovnala hrob. V té chvíli se Afanasij Ivanovič prodral kupředu; všichni se rozestoupili, poskytl mu místo, chtějící znáti jeho úmysl. Pozdvihl své oči, kalně se podíval a řekl: „Tak vy jste ji už pochováli, proč?“ Zarazil se, nedokončil své řeči.

Ale když se vrátil domů, když spatřil, že v jeho pokoji je pusto, že dokonce židle, na níž sedávala Pulcherija Ivanovna, byla odnesena — štkal, štkal silně, štkal bez útěchy, a slzy jako řeka se lily z jeho kalných očí.

Pět let uplynulo od té doby. Jakého hoře čas neodnese? Jaká vášně se zachová v nerovném boji s ním? Znal jsem jednoho člověka ještě v květu mladých sil, plného opravdové ušlechtilosti a důstojnosti; znal jsem ho, zamilovaného něžně, vášnivě, šíleně, směle, skromně, a v mé přítomnosti, před mýma očima téměř předmět jeho vášně — něžná překrásná jako anděl, byla překvapena nenasytnou smrtí. Nikdy jsem nevidal takových úžasných záchvatů duševního strádání, takového šíleného, palčivého stesku, takového pohlcujícího zoufalství, jaké vzrušovaly nešťastného milence. Nikdy jsem si nemyslil, že by si mohl člověk vytvořit takové peklo, v němž není ani stínu, ani obrazu a nic, co by se jen poněkud podobalo naději . . . Snažili se nepouštět ho s očí; schovávali před ním všechny zbraně, jimiž by se mohl usmrtit. Po dvou nedělích pojednou nad sebou zvítězil: začal se smát, žertovat; dal mu svobodu a první, nač jí užil, bylo, že si koupil pistoli. Jednoho dne neočekávaně se rozlehnuvší výstřel úžasně polekal všechny jeho příbuzné; vběhli do pokoje a spatřili ho nataženého s roztráštěnou lebkou. Lékař, který se tehdy naskytl, jehož umění bylo všeobecně proslaveno, spatřil v něm příznaky života, shledal, že rána není docela smrtelná, a nešťastný milenec k údivu všech byl vyléčen. Dohled na něho dvojnásob zvětšili. Dokonce

při jídle nekladli vedle něho nože a snažili se vzdáliti vše, čím by se mohl udeřit; zanedlouho však našel novou příležitost a vrhl se pod kola jedoucího kočáru. Roztráštělo mu to ruku a nohu; ale znovu byl vyléčen. Rok nato jsem ho viděl v jednom čtne navštíveném sále: seděl u stolu, vesele pravil: *petite ouvert*, zakryv jednu kartu; za ním stála, opřena lokty o opěradlo jeho židle mladá žena, přebírajíc jeho hrací známky.

Po uplynutí uvedených pěti let po smrti Pulcheriji Ivanovny zajel jsem, když jsem byl v té krajině, na stateček Afanasije Ivanoviče navštívit svého starého souseda, u něhož jsem kdysi příjemně ztrávil den a vždy se přejídal nejlepšími výrobky dobromyslné hospodyně. Když jsem přijel ke dvoru, zdál se mi býti dům dvojnásob starším; selské chalupy docela ulehly na bok, nepochybně právě tak, jako jejich majetníci; tyčkový i proutěný plot ve dvoře byly docela rozrušeny, a sám jsem viděl, jak kuchařka z něho vytrhávala tyčky na zatopení v kamnech, zatím co potřebovala jen udělat o několik kroků více, aby si nabrala chraští tu navaleného. Zarmoucen jsem přijel k zápraží; titíž Barbosové a Brovci, už slepí, nebo s přeráženými nohami, zaštekali, zdvihnuvše vzhůru své vlnité, lopuchem ověšené ocasy. Vstříc mi vyšel stařec. Ano, to je on! Ihned jsem ho poznal; ale shrbil se už dvojnásob proti dřívějšímu. Poznal mne a přivítal s týmž známým mně úsměvem. Vešel jsem za ním do pokojů. Zdálo se, že všechno v nich bylo jako dříve; ale povšiml jsem si ve všem jakéhosi podivného nepořádku, jakési hmatatelné nepřítomnosti čehosi; slovem, pocítil jsem v sobě ty podivné city, které se nás zmocňují, když po prvé vstupujeme do příbytku vdovce, kterého jsme dříve znali jako nerozlučného s přítelkyní, doprovázející celý jeho život. Tyto city se podobají těm, když vidíme před sebou beznohého člověka, kterého jsme vždy znali zdravého.

Ve všem bylo vidět nepřítomnost starostlivé Pulcheriji Ivanovny: při obědě podali jeden nůž bez střenky; jídla už nebyla připravena s takovou dovedností. Na hospodárství jsem se nechtěl ani zeptat, bál jsem se dokonce pohlédnout na hospodářské budovy.

Když jsme usedli ke stolu, služka uvázala Afanasiji Ivanovičovi ubrousek, a velmi dobře učinila, protože bez toho by si celý svůj župan zakecal omáčkou. Snažil jsem se něčím ho zaujmout a vyprávěl jsem mu různé novinky; poslouchal s týmž úsměvem, ale časem byl jeho pohled naprosto bezcitný, a myšlenky v něm nekvasily, ale mizely. Často zdvíhal lžičku s kaší a místo, aby ji pozdvihl k ústům, pozdvihl ji k nosu; místo aby svou vidličku zapíchl do kousku kuřete, píchal jí do láhve, a tehdy služka, uchopivši ho za ruku, zamířila mu jí na kuře. Někdy jsme několik minut očekávali následující jídlo. Afanasij Ivanovič už to sám pozoroval a říkal: „Cože tak dlouho nenesou jídlo?“ Ale skulinou ve dveřích jsem viděl, že chlapec, přinášející nám jídla, vůbec na to nepomýšlel a spal, svěsiv hlavu na lavici.

„Tohle je to jídlo,“ pravil Afanasij Ivanovič, když nám přinesli tvarohové knedlíčky se smetanou: „tohle je to jídlo,“ pokračoval, a povšiml jsem si, že jeho hlas se začal chvět a slza se chystala vyhlédnout z jeho olověných očí, ale soustřeďoval všechno úsilí, snaže se zadržet ji, „to je jídlo, které ne... ne... ne... nebož...“ a pojednou mu vyhrkly slzy; jeho ruka klesla na talíř, talíř se převrátil, spadl a rozbil se; omáčka ho celého polila. Seděl bez citu, bez citu držel lžičku, a slzy jako potok, jako bez odmlčení tekoucí fontána, se lily, lily se proudem na ubrousek ho pokrývající.

„Bože!“ myslil jsem si, dívaje se na něho, „pět let vše hubící doby — stařec už necitný, stařec, jehož život, zdálo by se, ani jednou nebyl vzbouřen ani

jedním silným pocitem duše, jehož celý život, zdálo by se, záležel jen v sedění na vysoké židli, v jedení sušených rybiček a hrušek, v dobromyslném vyprávění — a takový dlouhý, takový vřelý zármutek! Copak nás silněji ovládá: vášně nebo zvyk? Nebo všechna silná hnutí, celá vichřice našich přání a kypících vášní je jen následek našeho silného stáří a jen proto se zdají hlubokými a drtivými? Buď jak buď, ale v té chvíli se mi zdály dětskými všechny naše vášně proti tomuto dlouhému, zdoluhavému, téměř bezcitnému zvyku. Několikrát se snažil vysloviti jméno nebožčino, ale v polovici slova se jeho klidný a obyčejný obličej křečovitě zkrivil, a pláč dítěte mne bodal v samo srdce. Nikoliv, to nebyly ty slzy, jimiž jsou obyčejně tak štědrí stařečkové, kteří nám líčí své ubohé položení a neštěstí; také to nebyly ty slzy, které roní při sklenici punše: ne! to byly slzy, které tekly netázající se, samy sebou, hromadíce se od palčivosti bolu srdce už zchladlého.

Nedlouho poté žil. Nedávno jsem slyšel o jeho smrti. Podivno však je, že okolnosti jeho skonu se jaksi podobaly skonu Pulcheriji Ivanovny. Jednoho dne se Afanasij Ivanovič rozhodl projít se trochu po sadě. Když šel zvolna po pěšině, s obvyklou svou bezstarostností, vůbec o ničem nepřemýšleje, stala se mu podivná příhoda. Znenadání zaslechl, že za ním vyslovil kdosi dosti zřetelným hlasem: „Afanasiji Ivanoviči!“ Obrátil se, ale naprosto nikdo tam nebyl; rozhlédl se na všechny strany, nahlédl do keřů — nikde nikdo. Den byl tichý, a slunce zářilo. Na chvíli se zamyslíl; jeho tvář jaksi oživila, a konečně pravil: „to Pulcherija Ivanovna mne volá!“ Nepochybně se vám někdy naskytlo slyšeti hlas, nazývající vás jménem, který prostí lidé vysvětlují tím, že se duši zastesklo po člověku a volá ho, a po němž následuje nevyhnutelná smrt. Přiznávám se, vždy jsem se děsival

tohoto tajemného volání. Pamatuji se, že v dětství často jsem je slýchal: někdy najednou za mnou kdosi zřetelně vyslovoval mé jméno. Den býval tehdy obyčejně velmi jasný a slunečný; ani jeden list v sadě na stromě se nepohnul; ticho bylo mrtvé; dokonce kobyłka přestávala tehdy cvrkat; v sadě nebylo ani duše. Ale, přiznávám se, kdyby nejběsilejší a nejbouřlivější noc s celým peklem živlů zastihla mne samotného prostřed neproniknutelného lesa, tak bych se jí nepolekal, jako tohoto úžasného ticha prostřed bezoblačného dne. Obyčejně jsem pak utíkal s největším strachem a zatajeným dechem ze sadu, a teprve tehdy jsem se uklidňoval, když jsem potkal nějakého člověka, na něhož pohled zapuzoval tuto strašnou duševní prázdnotu.

Afanasij Ivanovič se všecek pokořil svému duševnímu přesvědčení, že Pulcherija Ivanovna ho volá; pokořil se s vůlí poslušného dítěte, seschl, kašlal, tál jako svíce a konečně uhasl tak jako ona, když už nic nezůstalo, co by mohlo udržet její ubohý plamen. „Položte mě vedle Pulcheriji Ivanovny,“ to bylo všechno, co pravil před svým skolem.

Jeho přání vyhověli a pochovali ho vedle kostela, nedaleko hrobu Pulcheriji Ivanovny. Hostí bylo méně na pohřbu, ale prostého lidu a žebráků bylo právě takové množství. Panský domek už docela zpustil. Podnikavý správce zároveň se starostou odtahali do svých chalup všechny zbylé staré věci a haraburdí, které nemohla odtáhnout klíčnice. Brzo přijel, neznámo odkud, jakýsi vzdálený příbuzný, dědic panství, který byl dříve poručíkem, nepamatuji se v kterém pluku, strašný reformátor. Spatřil ihned největší nepořádek a zpustnutí v hospodářských věcech; rozhodl se všechno to stůj co stůj vyhubit, napravit a zavést ve všem pořádek. Nakoupil šest překrásných anglických srpů, přibíl na každou chalupu zvláštní číslo, a ko-

nečně tak pěkně to zařídil, že panství bylo po šesti měsících dáno pod opatrovnictví. Moudří opatrovníci (jeden bývalý přísedící a jakýsi štábní kapitán ve vybledlé uniformě) vyhubili zanedlouho všechny slepice a všechna vejce. Chalupy, které téměř docela ležely na zemi, rozpadly se nadobro; muzíci začali pít a z největší části se rozutekli. Sám pak skutečný majetník, který ostatně žil dosti klidně se svými opatrovníky a pil společně s nimi punč, přijížděl velmi zřídka do své vsi a nepobýval tam dlouho. Dosud jezdí po všech jarmarcích v Malorusku, pečlivě se vyptává na ceny různých výrobků, prodávaných ve velkém, jako: mouky, konopí, medu a j.; ale kupuje jen neveliké trety jako: křemínky, drát na čištění dýmky a vůbec všechno to, co nepřevyšuje v celku cenu jednoho ruble.

TARAS BULBA.

I.

„A obrať se, synu! Jaký jsi směšný! Jaké to máte na sobě popské kutny? A takhle všichni chodí v akademii?“

Takovými slovy přivítal starý Bulba své dva syny, kteří studovali v kyjevském semináři a přijeli domů k otci.

Jeho synové právě slezli s koní. Byli to dva statní mládenci, kteří se ještě dívali zpod čela jako nedávno propuštění seminaristé. Jejich bujaré, zdravé tváře byly pokryty prvním chmýřím, jehož se ještě nedotkla břitva. Byli velmi rozpačiti takovým přijetím otcovým a stáli nehybně, sklopivše oči k zemi.

„Stůjte, stůjte! Nechte mne pěkně si vás prohlédnout,“ pokračoval, obraceje je, „jaké to máte na sobě dlouhé haleny! To jsou haleny! Takových halen ještě